

Johan Hirschfeldt

Domares yttrandefrihet

Ett av Mats Kumliens forskningsområden är arbetsrätten. Frågan om domares yttrandefrihet, som här ska behandlas, har naturligtvis en konstitutionell dimension men måste också ses som en arbetsrättslig fråga – närmare bestämt hör den till den offentliga arbetsrätten.

Frågan om domares yttrandefrihet i Sverige kan i förstone tyckas enkel, ja t.o.m. mycket enkel. Domaren har väl precis som andra offentligt anställda samma tryck- och yttrandefrihet som vanliga medborgare. Det samma gäller väl också de andra positiva opinionsfriheterna: informationsfrihet, mötesfrihet, demonstrationsfrihet, föreningsfrihet och religionsfrihet. De senare kommer jag inte behandla här.

Men så enkelt är det inte och frågan blir också allt viktigare i de tider vi lever i inte minst med användningen av nya sociala medier. Jag kommer begränsa mig till de anställda yrkesdomarna och deras yttrandefrihet. Nämndemännen lämnar jag utanför.

Först presenterar jag frågan utifrån bestämmelserna i regeringsformen (RF), tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Sedan nämns regleringen av domarens rättsställning, som ju är tydligt konstitutionellt förankrad. Därefter presenteras Europakonventionen och Europadomstolens praxis. Sedan tas några yrkesetiska synpunkter på frågan upp. Artikeln avslutas med några slutord.

Grundlagarna

En domare åtnjuter alltså den yttrandefrihet som definieras i 2 kap. 1 § RF enligt följande: ”Var och en är gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet: frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor...”

Yttrandefriheten är dock inte absolut utan relativ. Den kan enligt 2 kap. 20 § RF begränsas genom lag. Den närmare begränsningsregeln finns i 2 kap. 23 § RF vars första och andra stycke lyder:

Yttrandefriheten och informationsfriheten får begränsas med hänsyn till rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskildas anseende, privatlivets helgd eller förebyggandet och beivrandet av brott. Vidare får friheten att yttra sig i näringsverksamhet begränsas. I övrigt får begränsningar av yttrandefriheten och informationsfriheten göras endast om särskilt viktiga skäl föranleder det.

Vid bedömandet av vilka begränsningar som får göras med stöd av första stycket ska särskilt beaktas vikten av vidaste möjliga yttrandefrihet och informationsfrihet i politiska, religiösa, fackliga, vetenskapliga och kulturella angelägenheter.

När det gäller yttranden skyddade av tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen är regleringen mycket detaljerad. Där finns ju den straffrättsliga regleringen och förfarandereglererna angivna och de reglerna får ändras endast genom ändring i dessa grundlagar.

Så länge vi rör oss på det område där det gäller en domares yttrande som inte kommer i närheten av domarens tjänsteutövning är rättsläget tämligen klart. Om ett yttrande inte har det minsta med tjänsten att göra eller inte ens på objektiva grunder kan sägas "smitta" tjänsten finns inga särskilda yttrandefrihetsrättsliga problem som rör personens egenskap av domare. Domaren är då att se som vem som helst i yttrandefrihetshänseende med de rättigheter och skyldigheter som vi alla har när vi yttrar oss offentligt. Om domaren gjort sig skyldig till brott genom ett yttrande, dvs. här ett brott utom tjänsten kan det dock ytterst leda till att domaren skiljs från sin anställning som domare, 11 kap. 7 § RF.

På samma sätt kan man säga att rättsläget är tämligen klart så länge det rör området där det bestämt går att säga att domaren med sina yttranden är skyldig att eller har rätt att agera inom ramen för sina tjänsteuppgifter enligt lag och förordning. Här finns bestämmelser om sekretess- och tystnadsplikt som är straffsanktionerade i tryckfrihetsförordningen, yttrandefrihetsgrundlagen och brottsbalken. I övrigt är det givetvis så att en domare måste åtnjuta ett starkt skydd för sina yttranden i tjänsten. Fullgörandet av tjänsteuppgifterna kan t.ex. kräva att uppgifter i en dom om en enskild person, som i ett annat sammanhang skulle kunna anses

nog så integritetskränkande, måste lämnas för att domskälen ska anses tillräckligt välmotiverade.

Problemet är gråzonen däremellan. Jag återkommer till den. Först något om grundreglerna på det yttrandefrihetsrättsliga området och om domarens rättsställning.

Författare och andra medverkande, meddelare och anskaffare av information åtnjuter ett anonymitetsskydd enligt reglerna i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen på grund av ensamansvaret för utgivare av periodisk skrift och motsvarande medier samt skyddas av meddelar- och anskaffarfriheten.

Av särskilt intresse är här de anknyttande reglerna i 3 kap. 4–5 §§ TF om efterforsknings- och repressalieförbuden. En myndighet, dvs. också den offentliga arbetsgivaren, får inte efterforska meddelare annat än när det är tillåtet enligt grundlagarna och då i vissa former. Det undantaget gäller främst de s.k. meddelarbroten, se reglerna i 7 kap. 3 § TF. Den offentliga arbetsgivaren får heller inte ingripa mot någon för att denne brukat sin tryck- eller yttrandefrihet eller medverkat till sådant bruk. Man kallar detta för repressalieförbudet som innefattar ett förbud mot sådana åtgärder som bl.a. avskedande, uppsägning, meddelande av disciplinpåföljd eller liknande såsom t.ex. att tvingas byta arbetsuppgifter.

På tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden är efterforsknings- och repressalieförbuden särskilt kriminaliserade. De har emellertid betydelse även på det område av yttrandefriheten som ligger utanför dessa grundlagar, eftersom de i JOs och JKs tillsynsverksamhet tillämpas som allmänna principer.

Om en domare, utan att vara anonym, skriver en bok är han eller hon ensam ansvarig för den. Men om domaren ger information för publicering till en tidning anonymt är han eller hon är skyddad mot offentliga myndigheter genom förbudet mot att efterforska källor. Också om domaren ger tidningen informationen för offentliggörande öppet under sitt eget namn, skyddas han eller hon mot repressalier från offentliga myndigheter. Detta gäller med de undantag som nyss nämnts, se 7 kap. 3 § TF. Härtill kommer ett straffrättsligt ansvar för författaren eller den ensamansvarige utgivaren av en periodisk skrift och motsvarande medier för de brott som anges i den s.k. brottskatalogen i 7 kap. 4 § TF och när det gäller offentliggöranden av vissa hemliga uppgifter enligt 7 kap. 5 § TF.

Den offentliga arbetsrätten

Domare har ju ett särskilt starkt anställningsskydd som motiveras med domarmaktens konstitutionella funktion. En domare får skiljas från anställningen endast om han eller hon genom brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av skyldigheterna i *anställningen* (kurs. här) visat sig vara uppenbart olämplig att inneha anställningen eller har uppnått gällande pensionsålder eller enligt lag är skyldig att avgå på grund av varaktig förlust av arbetsförmågan (11 kap. 7 § RF). Vidare finns här en garanti för att frågan ska kunna prövas i domstol (11 kap. 9 § RF).

Medan en domares brott i tjänsten prövas i allmän domstol med särskilda forumregler gäller att grovt eller upprepat åsidosättande av skyldigheterna i anställningen är förseelser som prövas i disciplinär ordning av Statens ansvarsnämnd och ytterst i Arbetsdomstolen. Regler om avskedande och disciplinförfarandet finns i lagen om offentlig anställning och lagen om fullmaktsanställning.

För justitieråden i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen är anställningsskyddet dock starkare än för andra domare, se 11 kap. 8 § RF. De är undantagna från disciplinära sanktioner. När det gäller brott i *utövningen av anställningen* (kurs. här) gäller särskilda forumregler och endast JO eller JK kan väcka åtal. För annan brottslighet, t.ex. brott mot tystnadsplikt utanför tjänsteutövningen, gäller vanliga regler.

Slutligen bör erinras om bisysslereglerna i lagen om offentlig anställning. Det finns där i 7 § är ett förbud mot s.k. förtroendeskadliga bisysslor: ”En arbetstagare får inte ha någon anställning eller något uppdrag eller utöva någon verksamhet som kan rubba förtroendet för hans eller någon annan arbetstagares opartiskhet i arbetet eller som kan skada myndighetens anseende.” Detta bisyssleförbud har en anknytning till jävsfrågorna.

Åter till frågan om gråzonen

Problemen ligger som sagt i gråzonen. Gränsen mellan ett agerande inom tjänsten resp. utanför egenskapen av domare, som privatperson, kan nämligen vara mycket svår att dra i vissa situationer.

En första fråga gäller i vilka situationer en domare kan sägas företräda domstolen, dvs. myndigheten, som sådan. En myndighet företräder det allmänna och det är *gentemot* (kurs. här) det allmänna som yttrandefri-

heten skyddas. Det är inte myndigheterna som har yttrandefrihet utan myndigheterna har att fullgöra författningsenliga skyldigheter och utöva sin makt under lagarna. Skyddsreglerna i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen slår då inte till för dem.

T.ex. kan en generaldirektör som uttalar sig om en ren tjänsteangelägenhet på ett osakligt sätt förstås kritiseras av JO eller JK med stöd av 1 kap. 9 § RF. Tjänstefelsansvar och ansvar för brott mot tystnadsplikt kan naturligtvis också aktualiseras för vissa yttranden i tjänsten.

Också en domare som gör uttalanden som rör egna avgöranden, t.ex. vid en av domstolen särskilt ordnad presskonferens, efter avkunnande av en dom, måste därvid anses företräda myndigheten. Domaren åtnjuter som myndighetsföreträdare då inte meddelarfrihet och repressalieförbudet gäller inte mot domaren i en sådan situation.

Det kan också finnas andra situationer då en domare, särskilt förstås en domstolschef, måste anses företräda domstolen när han eller hon gör uttalanden. Hit bör höra fall då det tydligt framgår att uttalandena görs i egenskap av domare och med anknytning till tjänsteuppgifterna på domstolen. Utanför tjänsten faller dock förstås en domares uttalanden i en ren debattartikel om t.ex. domstolarnas rättspraxis i någon fråga – om det inte rör ett pågående mål som domaren är ansvarig för vill säga.

De organ som utövar tillsyn över domare, som JO och JK, är och ska vara försiktiga när de ska göra bedömningen. De tenderar allmänt sett att ge yttrandefriheten företräde framför en expansiv syn på vad som kan hänföras till tjänsten. Med hänsyn till det konstitutionella skyddet för yttrandefriheten är detta en viktig uppgift för JO och JK.

I några ärenden har JO och JK tagit upp legitimitetsaspekten, argumentet att den offentliga tjänsten måste omfattas med allmänhetens förtroende och dess betydelse vid bedömningen av offentliga tjänstemäns privata yttranden och pekat på att principen att en tjänstemans offentligt uttalade åsikter är en privatsak inte torde kunna upprätthållas fullständigt undantagslöst (JO 2010/11 s. 605 och JK:s beslut 2011-09-20; dnr 5394-10-31).

När denna legitimitetsfråga togs upp i JO-ärendet var det främst betydelsen av iakttagande av jävsreglerna som stod i centrum. I 4 kap. 13 § rättegångsbalken finns jävsreglerna för domare. Vad som närmast är av intresse är väl här den allmänna jävsgrunden i p. 10 om att jäv föreligger om någon annan särskild omständighet föreligger, som är ägnad att rubba förtroendet för domarens opartiskhet i ärendet. Iakttas inte jäv på denna grund kan det skada förtroendet för rättsväsendet i samhället.

Problemet är att dock att denna regel är vag och ställer stora krav på den enskilde domarens goda omdöme. När det ska tillämpas gäller det att ha i minnet den princip som lyder: "Justice must not only be done but must be seen to be done." Samtidigt får ogrundade jävsskäl inte fresta till ett åsidosättande av tjänsteuppgiften.

En annan aspekt här är att såväl kravet på att myndigheterna ska vara opartiska och sakliga, som skyddet av yttrandefriheten, är regler på konstitutionell nivå. Det kan därför enligt JO i vissa situationer föreligga en konflikt där olika bestämmelser på samma konstitutionella nivå måste vägas mot varandra. Om en sådan avvägning ger resultatet att ett offentligt uttalande av en tjänsteman bör ge upphov till åtgärder av myndigheten (= arbetsgivaren), får dessa naturligtvis inte vara mer ingripande än vad som är absolut nödvändigt för att hantera den intressekonflikt som uppkommit.

Ett intressant disciplinfall handlar om hur gränsen ska dras mellan yttrandefriheten för en domare och domarens ansvar i anställningen hos domstolen. Fallet är färskt och belyser också riskerna med spontan användning av sociala medier.

I detta fall, från år 2015, varnades en domare för att ha brutit mot kraven på uppförande och professionalitet av Statens ansvarsnämnd. Det handlade om kritiska kommentarer som domaren hade skrivit på sin privata Facebook-sida, tillgänglig för 127 vänner men också offentligen, om en viss advokat som hade agerat i ett mål i den domstol domaren tillhörde, ett mål som hade handlagts av en annan domare där. Ansvarsnämnden anförde att inlägget hade en sådan direkt anknytning till domarens anställning att det förhållandet att han skrivit inlägget på fritiden inte hindrade en prövning i disciplinär ordning. En varning blev följden. Nämnden fortsatte:

En domare bör – i såväl yrkeslivet som privat – sträva efter att uppträda på ett sådant sätt att allmänhetens förtroende för den dömande verksamheten upprätthålls. En domare ska i sin tjänsteutövning iakttä oväld samt behandla parter och andra professionellt och med respekt. Det är alltså av stor vikt att domaren i sina kontakter med omvärlden visar självbehärskning och uppträder på ett sätt som inger förtroende och respekt. (Se bl.a. Sveriges domstolars publikation *God Domarsed, Om etik och ansvarstagande*, 2011.)

Något om Europakonventionen

Yttrandefriheten enligt Europakonventionens art. 10 omfattar enligt Europadomstolens praxis också domare och andra offentliga tjänstemän. I domstolens praxis tillmäts domares yttrandefrihet stort skyddsvärde bl.a. med hänsyn till bland annat den växande betydelsen av maktindelning och vikten av att värna om rättsväsendets oberoende (*Harabin v. Slovakien*; 29 juni 2004). Begränsningarna i yttrandefriheten enligt andra stycket i art. 10 gäller inte olika personkategorier utan ett antal sakligt grundade restriktioner:

Eftersom utövandet av de nämnda friheterna medför ansvar och skyldigheter får de underkastas sådana föreskrifter, villkor, inskränkningar eller straffpåföljder som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till statens säkerhet, till den territoriella integriteten eller den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller för annans goda namn och rykte eller rättigheter, för att förhindra att förtroliga underrättelser sprids eller för att upprätthålla domstolars auktoritet och opartiskhet.

I domstolens praxis kan man se att uttrycket ”medför ansvar och skyldigheter” leder till att särskilda begränsningar av de offentliga tjänstemännens frihet kan motiveras på grund av deras särskilda funktion i samhället.

I ett centralt yttrandefrihetsrättsfall (*Handyside v. Storbritannien*; 30 september 1975) ansågs att vid bedömningen av skälen för att begränsa yttrandefriheten måste man ta hänsyn till den särskilda situationen för den som utövar yttrandefriheten och de arbetsuppgifter och ansvarsområden som åligger honom på grund av denna situation. Således kan olika standarder vara tillämpliga på olika kategorier av personer, såsom tjänstemän, soldater, poliser, journalister, förläggare, politiker etc., vars uppgifter och ansvar måste ses i förhållande till deras funktion i samhället. Europadomstolen har därför ansett att det är en skyldighet för domstolarna att, med hänsyn till de särskilda omständigheterna i varje enskilt fall, avgöra om en riktig balans har uppnåtts mellan den grundläggande rättigheten för den enskilde till yttrandefrihet och det berättigade intresse för en demokratisk stat att säkerställa att dess statsförvaltning korrekt främjar de syften som anges i art. 10 andra stycket.

När frågan om begränsningar av en domares yttrandefrihet bedöms beaktas samtliga konkreta omständigheter. Särskild betydelse ska tillmätas vilken sorts domarämbete domaren innehar, innehållet i uttalandet,

det sammanhang i vilket det gjordes samt påföljdens natur och stränghet. Även de former under vilka avgörandet fattats är av betydelse. Frågan om hur proportionalitetstestet i fråga om just en domare och dennes uttalanden faller ut belyses av bl.a. rättsfallen *Baka v. Ungern*; kammaravgörande 27 maj 2014, nu fört till Grand Chamber, *Wille v. Liechtenstein*; 28 oktober 1999 och *Kudeshkina v. Ryssland*; 26 februari 2009. I samtliga dessa fall har Strasbourgdomstolen i sina avgöranden ansett att domarens yttrandefrihet kränkts.

Domstolen har emellertid också hållit fram att de skyldigheter och det ansvar som bildar utgångspunkt i art. 10 punkt 2 har särskild betydelse i fall som gäller domares yttrandefrihet, eftersom det kan förväntas av offentliga tjänstemän som tjänstgör i rättsväsendet (the Judiciary) att de ska uppträda med återhållsamhet när de utövar sin yttrandefrihet i alla situationer där rättsväsendets auktoritet och opartiskhet kan tänkas sättas i fråga.

Man kan kanske säga att Europadomstolen lägger större vikt vid legitimitetsaspekten och gör det med en särskild begreppsbildning jämfört med vad som hittills skett i Sverige. Men det bör också nämnas att även Europadomstolen vid proportionalitetsbedömningen fäster stor vikt vid allmänintresset av att samhälleligt viktiga frågor skulle kunna behandlas fritt även av offentliga tjänstemän.

Vid prövningen har domstolen alltså att göra en känslig avvägning mellan olika skyddsvärda intressen. Därvid gäller det såvitt rör utsagor av rättsväsendets aktörer förstås inte minst betydelsen av att skydda rätten till en rättvis rättegång enligt den centrala art. 6 i konventionen. Denna rättssäkerhetsaspekt bildar kärnan i legitimitetsspörsmålet. Det kan för övrigt nämnas att kravet på rättvis rättegång fördes in också i regeringsformen i samband med 2010 års grundlagsändringar, 2 kap. 11 § RF. Bestämmelsen har redan fått självständig betydelse – utöver Europakonventionens tillämpningsområde – i Högsta domstolens praxis, se ett plenavgörande, *NJA 2015 s. 374*. Där har det gällt rätten till ersättning av staten för rättegångskostnader i ett visst fall.

Domares yrkesetik och yttrandefriheten

Frågan om domaretik har på senare år ägnats en hel del uppmärksamhet. I många länder finns formella regelsamlingar – av normerande eller rekommenderande natur. I Sverige har en annan linje valts. Inte minst mot bakgrund av den tillsyn som JO och JK utövar över domare har det

ansetts bättre att inte tynga yrkeskåren med ytterligare ”pålagor”. I stället har valts en lösning där de domaretiska frågorna diskuteras i strukturerad form i en särskild publikation kallad *God domarsed* (med tre delar *Grundsatser och frågor*, *Om etik och ansvarstagande* och *Om tjänsteansvar och tillsyn*). Frågan om domarens yttrandefrihet ses där som en fråga om gott uppträdande och bemötande. Först anfördes:

En vid tolkning av begreppet domaretik innefattar även frågor om domarens uppträdande och bemötande. En domares uppträdande kan inverka på parter och allmänhetens förtroende för dels den enskilde domarens arbete, dels den dömande verksamheten i stort. Som tidigare nämnts visade den enkätundersökning med allmänheten som Förtroendeutredningen lät genomföra att medborgarna har större förtroende för domare än för domstolarna som institutioner.

Allmänheten har befogad anledning att kräva att den dömande verksamheten säkrar en likformig rättstillämpning. Men detta betyder samtidigt inte att alla domare ska vara stöpta i samma form. En domare måste kunna verka med sin personlighet också i sin rättstillämpande verksamhet.

Domaren bör – i såväl yrkeslivet som privat – sträva efter att uppträda på ett sådant sätt att allmänhetens förtroende för den dömande verksamheten upprätthålls eller förstärks. I detta sammanhang avses med begreppet allmänhetens förtroende de uppfattningar och värderingar som delas av den väl upplysta allmänheten. Domarna måste stå pall mot hot och påtryckningar från sådana grupper som vill få gehör för mer eller mindre fördomsfulla särintressen. Som tidigare anförts innebär det att en domare kanske måste acceptera vissa restriktioner även i sitt privatliv. Samtidigt ska framhållas att den enskilde domaren måste ha betydande frihet att självständigt välja att leva det privatliv som han eller hon vill och göra sina livsstilsval. Kravet på korrekt uppträdande får inte leda till att domaren isolerar sig från samhällslivet i övrigt. En domare bör dock tänka på hur hans eller hennes agerande eller uppträdande påverkar det egna anseendet men även kollegornas och domstolarnas anseende i stort.

I publikationen togs sedan utövandet av domarens yttrandefrihet upp. Detta sågs först som en fråga om domarens uppträdande i yrkesrollen:

Enligt offentlighets- och sekretesslagen gäller sekretess för vissa uppgifter hos domstol. Övriga uppgifter som domaren fått kännedom om i sin tjänsteutövning är offentliga. Enskilda kan dock ha ett intresse av att spridning inte heller sker av andra integritetskänsliga – men inte sekretessbelagda – uppgifter. Hur bör en domare förhålla sig i detta avseende, t.ex. i relationen med massmedia? Bör en domare avstå från att återge vissa uppgifter

som han eller hon fått kännedom om i samband med tjänsteutövningen? Här kan bara konstateras att för de flesta domare följer det sig säkert naturligt att inte i onödan blottlägga enskilda personer.

Allmänhetens förtroende för domstolarnas verksamhet påverkas positivt genom information och därmed ökad kunskap om verksamheten. Varje domare har här en möjlighet att lämna sitt positiva bidrag. Det kan ske i många olika former och med stöd av yttrandefriheten. Ytterst måste också en domare offentligt kunna påtala missförhållanden i den egna verksamheten. Också då ställs krav på omdömesgillhet och saklighet.

Därefter behandlades domaren som privatperson:

Spridande i det privata umgänget av uppgifter som en domare fått vetskap om i sitt arbete är en aspekt på yttrandefriheten. För de flesta domare faller det sig säkert naturligt att iaktta diskretion och inte i onödan skvallra om de parter som domaren har mött i sitt yrkesliv. Yttrandefrihet kan också handla om att i massmedia ge uttryck för en viss personlig uppfattning. Här kan bara ges den generella riktlinjen att en domare inför uttalandet bör överväga om detta kan påverka det egna men även kollegors och domstolens anseende.

En ytterligare aspekt på yttrandefrihet är hur en domare bör förhålla sig till deltagande i olika typer av sociala medier. Utgångspunkten bör naturligtvis vara att det är upp till den enskilde domaren att själv avgöra i vilken utsträckning han eller hon vill medverka i sådana. Domaren kan säkert även i arbetslivet ha nytta av det privata användandet av sociala medier, eftersom det bl.a. ger insyn i och kunskap om moderna kommunikationsmetoder. Liksom beträffande uttalanden i massmedia bör en domare dock överväga vilka inlägg som görs. En domare bör också vara medveten om att deltagande i sociala medier i vissa fall kan medföra att han eller hon delvis avhänder sig kontrollen över den fortsatta utvecklingen. Ett blogginlägg i text och bild kan tas ur sitt sammanhang och få snabb spridning i traditionella massmedia. Även utifrån en säkerhetsaspekt bör domaren överväga vilken information som han eller hon lämnar om sitt privatliv.

I handledningen uppmärksammades också domares bloggande. Det pekades här på värdet av att domare deltog i den rättspolitiska debatten men också på betydelsen att ha förtroendet för domstolarna i åtanke och att vissa uttalanden ibland kunde ge upphov till en jävsproblematik.

Frågan om domares och andra offentliga tjänstemäns användning av Facebook privat och i arbetet är inte bara en etisk fråga. Som visats i det föregående har den betydelse också i tillsyns- och disciplinära sam-

manhang. Det finns också avgöranden av Arbetsdomstolen i frågan såvitt gäller andra kategorier av offentliganställda.

Slutord

I ett nu pågående mål i domstol ställs yttrandefrihetsrättsliga frågor för domare på sin spets. Har uttalandena gjorts av domaren som privatperson eller under förhållanden som gör att staten kan tillskrivas ansvar för dem? Det gäller ett mål där käranden, Sture Bergwall, hävdar att staten på europarättslig grund bär ett skadeståndsansvar för justitierådet Göran Lambertz' uttalanden om Bergwall såsom en kränkning av den s.k. oskuldspresumtionen i Europakonventionens art. 6. JK företräder staten i målet och har bestridit ansvar. Bakgrunden till JK:s inställning i målet framgår av ett beslut med avslag i det tidigare avgjorda skaderegleringsärendet (JK:s beslut 2014-11-24; dnr 730-14-40).

Domarens skyldigheter i tjänsten inrymmer vissa krav och restriktioner på vad som ska och får yttras. Domarens frihet att som privatperson yttra sig, även om frågor som rör domstolarnas verksamhet, skyddas som framgått här av yttrandefriheten både enligt svenska grundlagar och av Europakonventionen. Det känsliga gränsdragningsproblemet uppstår när yttrandet har anknytning till domarens tjänsteutövning. Då kan faktorer som behovet av legitimitet för rättsväsendet, kravet på rättvis rättegång, opartiskhet, saklighet, iakttagande av bisysslereglererna och frihet från jäv men också allmänintresset av en fri samhällsdebatt med deltagande av rättsväsendets aktörer behöva vägas in vid prövningen.

Den prövningen är rättslig under lagarna och en personlig fråga i yrkesetiken.

Källförteckning

Här hänvisas till några arbeten som rör artikelns fråga och där rättspraxis, JO- och JK-uttalanden av betydelse tas upp.

Axberger, Hans-Gunnar, *Yttrandefrihetsgrundlagarna*, 2 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2014

God domarsed (kan laddas ned eller beställas på <http://www.domstol.se/Ladda-ner--bestall/Rapporter/Good-domarsed/>)

Larsson, Per, *Skyddet för visseblåsare – i arbetslivet en konstitutionell och arbetsrättslig studie*, Jure, Stockholm 2015

Persson, Pernilla, *Domares yttrandefrihet – ett hot mot rättssäkerheten?* Examensarbete, Lunds universitet, 2015, se <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=7374289&fileId=7374290>
Report on the freedom of expression of judges, adopted by the Venice Commission, CDL-AD(2015)018. Se [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2015\)018-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2015)018-e)